

De Økonomiske Råd
Formandskabet

KAPITEL II **UDVIKLINGEN I** **PRODUK-** **TIVITETEN**

KAPITEL II

UDVIKLINGEN I PRODUKTIVITEN

RESUME

I kapitlet illustreres den overordnede udvikling i produktivitet og konkurrenceevne op til og under coronakrisen.

Produktivitetsvæksten var højere i 2010'erne end i 2000'erne og særligt høj i årene umiddelbart op til pandemien. Det skyldes i høj grad et stigende bidrag fra TFP, særligt i industrien. Produktivitetsudviklingen under coronakrisen skal tolkes med forsigtighed, eftersom der er betydelig usikkerhed knyttet til opgørelsen af såvel produktion som beskæftigelse, så længe økonomien er præget af nedlukninger, hjælpepakker og markante udsving.

Lønkonkurrenceevnen er bedret gradvist siden finanskrisen. I 2020 er lønomkostningerne pr. produceret enhed steget betragteligt i de fleste lande, men også her skal udviklingen tolkes med forsigtighed, særligt i sammenligninger på tværs af lande.

II.1 INDLEDNING

I dette kapitel beskrives hovedtrækkene ved produktivets- og konkurrenceevneudviklingen. I kapitlet er der særlig fokus på de effekter, coronapandemien har haft på produktivitet og konkurrenceevne det seneste år. Afsnit II.2 beskriver den overordnede produktivetsudvikling op til coronakrisen. Afsnit II.3 fokuserer på den usikkerhed, der aktuelt er knyttet til opgørelser af produktion og beskæftigelse og dermed produktivitet, både i Danmark og i udlandet. I afsnit II.4 illustreres produktivetsudviklingen på tværs af brancher. Afsnit II.5 beskriver udviklingen i lønkonkurrenceevnen.

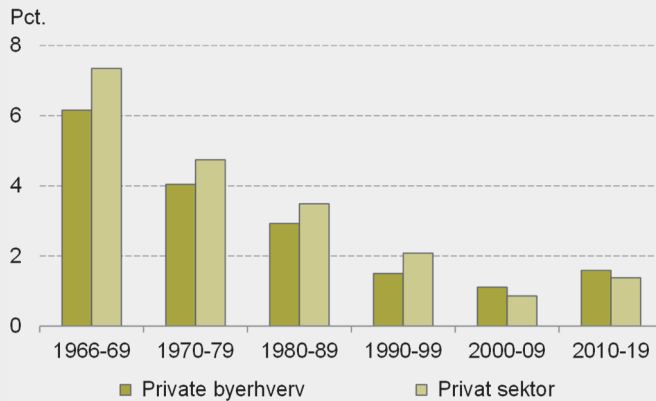
II.2 PRODUKTIVITETSUDVIKLING OP TIL CORONAKRISEN

Højere produktivetsvækst i 2010'erne end i 2000'erne

Timeproduktiviteten i den private sektor voksede i gennemsnit 1,4 pct. om året i perioden 2010-19. Dette var ca. $\frac{1}{2}$ pct.point højere end i tiåret før, men fortsat relativt lavt i en historisk kontekst, jf. figur II.1. Hovedparten af den private beskæftigelse ligger i de såkaldte private byerhverv, der består af bygge og anlæg, industrien samt de private tjenesteydende erhverv. Den årlige produktivetsvækst i disse erhverv har over samme periode været 1,6 pct. De seneste år er timeproduktivetsvæksten i de private byerhverv steget, og den gennemsnitlige, årlige vækst fra 2017 til 2019 var ca. $1\frac{1}{4}$ pct.point højere end for tiårsperioden under et. Ved indgangen til coronakrisen var produktivetsvæksten altså relativt høj i forhold til gennemsnittet over de seneste 25 år.

FIGUR II.1 TIMEPRODUKTIVITET

Produktiviteten er de seneste ti år steget med 1,4 pct. om året i den private sektor og 1,6 pct. i de private byerhverv.

Anm.: De private byerhverv består af industri, private tjenesteydende erhverv samt bygge og anlæg. Udover de private byerhverv består den private sektor af brancherne landbrug, energi, udvinding i Nordsøen, boligbenyttelse samt søfart.

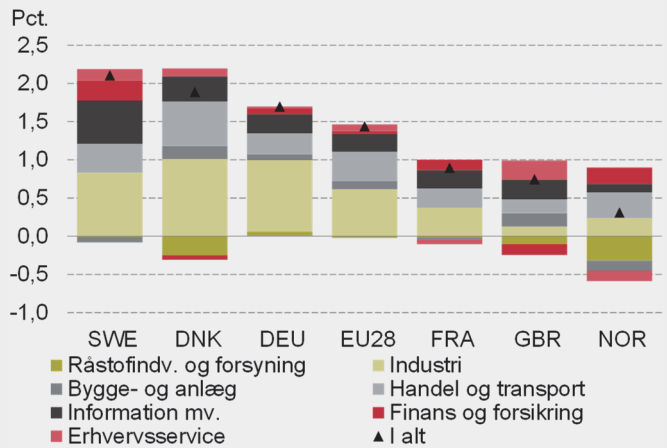
Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank og egne beregninger.

**Højere
timeproduktivitets-
vækst i industrien i
Danmark end i andre
lande**

Timeproduktivitetsvæksten har over en årrække været højere i Danmark end i flere andre lande. Set over perioden 2010-19 er timeproduktiviteten i den private sektor vokset ca. ½ pct.point mere om året end gennemsnittet i EU-landene (inkl. Storbritannien), jf. figur II.2. Det skal i høj grad tilskrives et relativt stort bidrag fra *Industri* over perioden, men også bidraget fra *Handel og transport* har været større i Danmark end i andre lande.

FIGUR II.2 BIDRAG TIL PRODUKTIVITETSVÆKST

Timeproduktivitetsvæksten i industrien i Danmark har over perioden 2010-19 været højere end i en række andre lande.

Anm.: Figuren viser vækstbidragene fra underbrancherne til den samlede timeproduktivitetsvækst i den private sektor ekskl. Landbrug.

Kilde: OECD.Stat, Productivity.

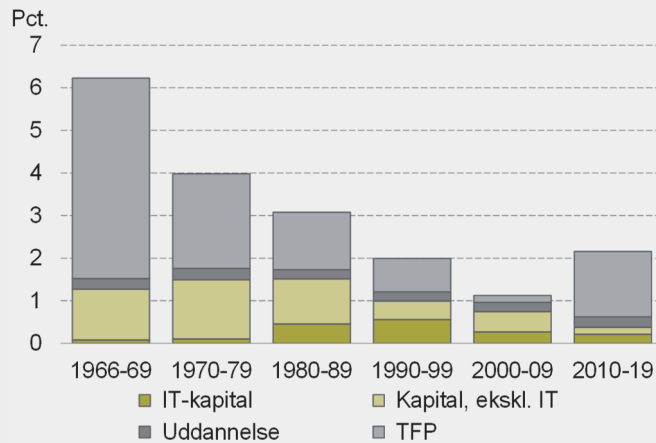
Bidraget fra TFP-væksten er stigende og betydeligt

En væsentlig faktor bag de seneste års relativt høje produktivitetsvækst i Danmark er, at den såkaldte totalfaktorproduktivitet (TFP) er steget, jf. figur II.3.¹ TFP dækker over effektiviteten i produktionsprocessen, såfremt alle relevante produktionsinput er medtaget, og vækst i TFP drives på lang sigt primært af teknologiske fremskridt i bred forstand. Eftersom TFP opgøres residualt kan TFP-stigninger imidlertid også dække over udeladte produktionsinput eller målefejl. Stigninger i TFP kan forklare omkring to tredjedele af den gennemsnitlige produktivitetsvækst i perioden 2010-19, og den gennemsnitlige TFP-vækst over en tiårsperiode er kun set højere tilbage i 60'erne og 70'erne. Eftersom TFP kan øges af en række forskellige årsager, gør det stigende bidrag fra TFP de seneste år det alt andet lige mere vanskeligt entydigt at fastslå, hvad drivkraften bag de seneste års højere produktivitetsvækst er.

1) Produktivitetsudviklingen kan deles op i bidrag fra øget kapitalintensitet, øget uddannelsesniveau og en rest, som benævnes totalfaktorproduktiviteten.

FIGUR II.3 BIDRAG TIL PRODUKTIVITETSVÆKST

Højere TFP-vækst har givet et væsentligt bidrag til den højere timeproduktivtetsvækst de seneste år.

Anm.: Figuren viser bidrag til væksten i timeproduktivteten i de markeds-mæssige byerhverv, ekskl. *Boliger* og *Udlejning af erhvervsjejen-domme*.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken.

II.3

USIKKERHED I OPGØRELSE AF PRODUKTIVITET I 2020-21

Lav
produktivtetsvækst
i 2020, ...

Produktivtetsudviklingen i 2020 var, som meget andet, påvirket af coronapandemien, herunder de hjælpepakker der har haft til formål at afbøde pandemiens konsekvenser på realøkonomien. Timeproduktivteten steg sidste år ¼ pct. i forhold til 2019, og væksten var knap 1¼ pct.point lavere end gennemsnittet i 2010'erne.

... men opgørelser
er behæftet med
usikkerhed

Opgørelserne af såvel produktion som beskæftigelse er imidlertid aktuelt behæftet med mere usikkerhed end sædvanligt, og udviklingen i produktiviteten skal derfor tolkes med forsigtighed, jf. boks II.1. Usikkerheden skyldes blandt andet et dårligere datagrundlag end normalt, eksempelvis som følge af en udskydelse af momsfristerne. Derudover har statistikmyndighederne skullet foretage en række skønsmæssige

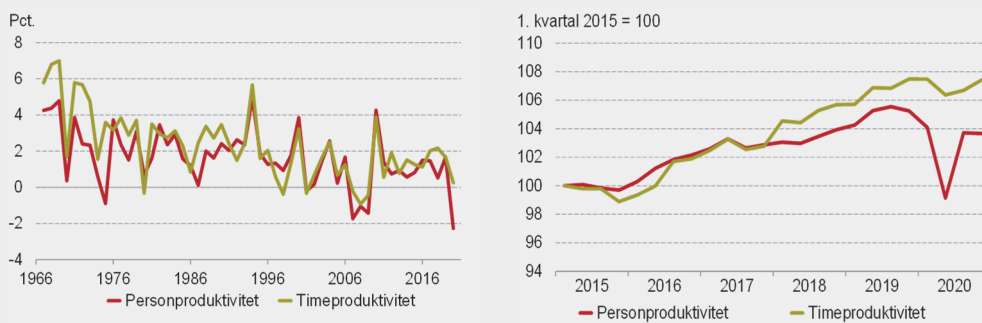
vurderinger, eftersom bevægelserne i både produktion og beskæftigelse har været både betydelige og meget anderledes end normalt. Hertil kommer, at produktivetsopgørelserne påvirkes af udbetalingen af kompensation til virksomhederne, samt af den måde hvorpå man statistisk set behandler personer, der modtager eksempelvis lønkompensation, hvilket uddybes nedenfor. Det giver udslag i en forskelligartet udvikling, alt efter hvilket produktivetsbegreb man benytter. Udviklingen i de officielle produktivetsopgørelser er derfor ikke nødvendigvis retvisende for den underliggende udvikling, så længe kompensationsordninger og usikkert data præger billedet.

Person- og timeproduktivitet bevæger sig forskelligt i 2020

Produktivitet kan opgøres på en række forskellige måder, herunder som timeproduktivitet og personproduktivitet. Timeproduktiviteten opgøres som den reale værditilvækst i forhold til det samlede antal arbejdstimer, mens personproduktiviteten opgøres i forhold til det samlede antal beskæftigede. Timeproduktiviteten er set over en længere periode vokset mere end personproduktiviteten, og selv om bevægelserne i de to begreber ofte følges ad, så er der væsentlige undtagelser i enkelte år, jf. venstre del af figur II.4. 2020 er et eksempel på et år præget af særlige omstændigheder, som har betydet, at de to produktivetsmål har haft ret forskellig udvikling. Det skyldes i høj grad effekter af lønkompensationsordningen, jf. nedenfor.

FIGUR II.4 PERSON- OG TIMEPRODUKTIVITET, HELE ØKONOMIEN

Person- og timeproduktiviteten bevæger sig oftest relativt ens, men i nogle år er der betydelige forskelle. Det er eksempelvis tilfældet i 2020, hvor lønkompensationsordningen betyder, at en række personer holdes i beskæftigelse, men arbejder 0 timer.

Anm.: Produktiviteten opgøres ud fra den reale bruttoværditilvækst (BVT). Beskæftigelsen i venstre figur er ekskl. personer, der midlertidigt er fraværende fra arbejde. I højre figur vises beskæftigelsen inkl. disse personer. Seneste observation i venstre figur er 2020, og i højre figur er det 4. kvartal 2020.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank, Statistikbanken og egne beregninger.

BOKS II.1 USIKKERHED I PRODUKTIVITETSOPGØRELSE

Opgørelserne af produktivitet i 2020 er behæftet med større usikkerhed end normalt, og det samme kan forventes at gælde i år. Denne boks fremdrager de væsentligste årsager til dette. Årsagerne deles op i usikkerhed knyttet til produktions- henholdsvis beskæftigelsesstatistikkerne.

Usikkerhed knyttet til opgørelse af produktionen

Usikkerheden knyttet til produktionsopgørelsen skyldes blandt andet ekstraordinære vanskeligheder med at indsamle de oplysninger, opgørelserne normalt bygger på, hvilket indebærer en større grad af skønsmæssig vurdering fra statistikmyndighedernes side. Det skyldes f.eks. en udskydelse af momsfristerne. Udskydelsen af momsfristerne påvirker ikke de reviderede årstal for 2020 som offentliggjort 31. marts 2021, men kan påvirke udviklingen gennem 2020. I beregningen af bruttoværditilvæksten, BVT, tages udgangspunkt i virksomhedernes produktionsværdi, hvorefter forbruget i produktionen trækkes fra. I de foreløbige opgørelser af nationalregnskabet kendes forbruget i produktionen ikke i detaljer, og der anvendes derfor et historisk forhold mellem produktionsværdi og BVT. Overgangen mellem disse to er aktuelt mere usikker end vanligt. Det skyldes, at omsætningen i de erhverv, der særligt er påvirket af nedlukningerne, er faldet markant, uden at omkostningerne har kunnet reduceres i samme omfang. Det betyder, at Danmarks Statistik har skullet foretage nye skøn for overgangen mellem omsætning og værditilvækst.

For den offentlige sektor opgøres den *kvartalsvise* offentlige produktion normalt efter de reale udgifter (inputmetoden), mens dele af produktionen i det *årlige* nationalregnskab opgøres efter den mængde serviceydelser, der er produceret (outputmetoden). I 2020 og 2021 kan der forventes større forskel mellem de to metoder end vanligt, eftersom f.eks. en række behandlinger på sygehuse har været suspenderede, mens personaleudgifterne har været uændrede (eller højere). Med offentliggørelsen af fjerde kvartal 2020 er beregningen af produktionen i sundhedsvæsenet delvist baseret på data om mængden af de leverede serviceydelser, hvilket trækker i retning af at reducere forskellen mellem input- og outputmetoden. Beregningen er imidlertid ikke baseret på komplet data, og Danmark Statistik angiver, at der kan forventes større revisioner i takt med at nyt kildemateriale bliver tilgængeligt. Hertil kommer at en række offentligt ansatte i foråret var tvangshjemsendt uden mulighed for at kunne arbejde. Danmarks Statistik har forsøgt at korrigere for dette i de kvartalsvise opgørelser, men det statistiske grundlag for det er sparsomt.

BOKS II.1 USIKKERHED I PRODUKTIVITETSOPGØRELSE, FORTSAT*Usikkerhed knyttet til opgørelsen af beskæftigelsen*

På beskæftigessiden drejer usikkerheden sig i høj grad om opgørelsen af de præsterede timer. For de personer, der har været på lønkomensation, opgøres timeindsatsen til nul, da det ikke er tilladt at arbejde, mens man modtager komensation. For en lang række beskæftigede i både den private og offentlige sektor har der i perioder formentlig været tale om hjemsendelser eller hjemmearbejde til en lavere timeindsats end vanligt, uden at det opgøres systematisk. Antallet af præsterede timer kan derfor være overvurderet. De selvstændige må arbejde, mens de modtager komensation, men der er formentlig stor forskel på, hvorvidt det har været muligt. Danmarks Statistik har ikke korrigeret de selvstændiges timer, som derfor formentlig er overvurderede. Hertil kommer, at Danmarks Statistik i foråret midlertidigt ændrede deres definition af, hvornår en timelønnet person med en længere periode uden løn indgår i beskæftigelsen, så grænsen midlertidigt var 75 frem for 45 dage. Der har dermed været en række personer i statistikkerne, som gennem en længere periode reelt ikke har arbejdet, og som ikke har været på lønkomensation, men som alligevel er indgået i beskæftigelsesstatistikkerne.

I tillæg til den usikkerhed, der er opstået som følge af coronakrisen, påvirkes fuldtidsbeskæftigelsen i 2020 af den nye ferielov. Nyansatte funktionærer har med den nye ferielov fra september 2020 ret til betalt ferie fra ansættelsens begyndelse. Det indebærer, at de nyansatte i mindre omfang trækkes i løntimer, når de holder ferie. Det giver et højere antal betalte løntimer. Da omregningen til fuldtidsbeskæftigelse beror på antal betalte timer, giver det en stigning i fuldtidsbeskæftigelsen fra tredje til fjerde kvartal 2020. Opgørelsen af antal personer i lønmodtagerjob er upåvirket af den nye ferielov.

Øvrige forhold

I tillæg til usikkerheden knyttet til dataindsamlingen må der forventes øget usikkerhed som følge af vanskeligheder ved at identificere de underliggende sæsonmønstre, når værdierne er præget af ekstreme udsving.

Kilde: Danmarks Statistik (2020a-c) og (2021a-b).

Produktivitet svinger normalt med konjunkturerne, ...

I mere traditionelle efterspørgselstilbageslag tilpasser virksomhederne gradvist deres omkostninger til den reducerede efterspørgsel, eksempelvis gennem en reduktion af medarbejderstaben. Ofte er der en tendens til, at virksomhederne i begyndelsen af en krise fastholder lidt flere medarbejdere end nødvendigt i forhold til produktionsniveauet, da der er omkostninger forbundet med at ansætte og afskedige medarbejdere. Dette fænomen betegnes *labour hoarding* og bevirker, at den opgjorte produktivitet i en periode falder. Af samme årsag kan virksomhederne også være tilbageholdne med at ansætte medarbejdere igen,

når aktiviteten atter stiger. Det vil betyde, at produktiviteten stiger i opgangstider.² Tendensen til at fastholde medarbejdere i begyndelsen af en krise kan blive mere udtalt, hvis virksomhederne forventer en relativt kort periode med omsætningsfald – særligt for medarbejdere med opsigelsesvarsler.

... af flere årsager

Der findes en række forklaringer, udover *labour hoarding*-argumentet, på, at produktivitet svinger med konjunkturerne.³ I tillæg til omkostningerne ved at ansætte og afskedige arbejdskraft, kan der være andre tilpasningsomkostninger i produktionen, der bevirker, at det kan være vanskeligt at tilpasse produktionen i en recession på en måde, der bevarer produktiviteten på kort sigt. Desuden kan der være eksternaliteter og stordriftsfordele ved et højere aktivitetsniveau, hvor arbejdskraften og produktionskapaciteten udnyttes mere effektivt. Det indebærer en stigning i produktiviteten i perioder med stigende efterspørgsel og højere produktion. Desuden varierer afkastet af arbejdskraft mellem brancher, og da nogle brancher er mere konjunkturfølsomme end andre, vil til- og afgang af arbejdskraft i de enkelte brancher være forskellige henover et konjunkturforløb, hvilket påvirker den samlede produktivitetsudvikling. Samtidig kan der opstå sammensætningseffekter som følge af, at produktionen allokeres mod de større, mere produktive virksomheder i opgangstider, hvor konkurrencen er mere intens.

Udbredt anvendelse af kompensationsordninger ...

Den aktuelle krise er usædvanlig i mange henseender, ikke mindst i hastigheden og størrelsen af tilbageslaget, og bevægelserne i produktiviteten kan ikke forventes at være sædvanlige. I Danmark har regeringen og Folketinget søgt at afbøde pandemiens effekt på økonomien gennem forskellige typer af kompensationsordninger rettet mod virksomheder, lønmodtagere og selvstændige. En af de mest anvendte ordninger er lønkompensationsordningen, hvor virksomheder kompenseres med 75-90 pct. af månedslønnen for fyringstruede medarbejdere, der hjemsendes uden at måtte arbejde imens. Ordningen blev i løbet af foråret og sommeren 2020 anvendt af mere end 250.000 personer. Anvendelsen i slutningen af 2020 og begyndelsen af 2021 ser

2) En relateret forklaring på *labour hoarding* er, at virksomhederne ønsker at fastholde virksomhedsspecifik humankapital og derfor fastholder de medarbejdere, der besidder dette, selvom de midlertidigt er overflødige. Herudover forklares fænomenet nogle gange med, at virksomhedernes sande produktion i en periode ikke måles. Det kan skyldes, at nogle af de medarbejdere, der fastholdes, fordi de har virksomhedsspecifik humankapital, i perioder arbejder med at vedligeholde og udbygge virksomhedens kapitalapparat, hvilket ikke nødvendigvis opgøres som produktion. En anden forklaring på procyklisk produktivitet fra en arbejdskraftvinkel er, at de fastholdte medarbejdere i nedgangsperioden videreuddanner sig, hvorved de akkumulerer mere humankapital, hvilket giver et boost til produktiviteten, når produktionen stiger, og medarbejderne igen indgår i produktionen.

3) Jf. blandt andet Basu og Fernald (2000) og Baily mfl. (1996).

ud til at blive væsentligt mindre. Således var der i begyndelsen af 2021 godt 80.000 personer tilknyttet ordningen, da tilslutningen var størst.⁴

... giver store forskelle i produktivetsmå

Udbredt anvendelse af lønkompensationsordningen indebærer, at beskæftigelsen i en periode opgørelsesmæssigt afkobles fra produktionsniveauet, mens timeindsatsen omvendt falder kraftigt. Det har den effekt, at produktionen pr. beskæftiget vil falde markant mere end produktionen i forhold til timeindsatsen, hvilket illustreres i højre del af figur II.4. Udviklingen giver et vist slør i produktivetsopgørelserne på kort sigt, men forskellene mellem de to opgørelser må formodes at vende tilbage til mere normale tilstande i takt med, at kompensationsordninger og restriktioner forventeligt udfases i løbet af 2021.

USIKKERHED KNYTTET TIL LANDESAMMENLIGNINGER

Vanskeligt aktuelt at foretage sammenligninger på tværs af lande

Det er ikke kun de danske produktivetsopgørelser, der præges af pandemien. Også internationalt påvirkes forskellige statistikker af manglende oplysninger, historisk store fald og større usikkerhed end sædvanligt. Usikkerheden i opgørelserne afhænger formentlig af, hvor hårdt ramt de enkelte lande er, men kan også afhænge af forskelle i indsamlingspraksis, f.eks. hvor meget af statistikken der traditionelt indsamles online. Statistikmyndighederne i EU har forsøgt at ensrette den måde, hvorpå landene håndterer de statistiske udfordringer, som pandemien bringer med sig. Det kan dog fortsat være forbundet med usikkerhed at sammenligne produktivetsopgørelser både indenfor unionen, men særligt i sammenligningen med lande udenfor EU. Hertil kommer, at landene har indført en række forskellige politiktiltag, der kan påvirke opgørelsen af særligt beskæftigelse og kompensation af medarbejdere forskelligt på tværs af lande. Det taler samlet for at være varsom med at fortolke forskellene på tværs af lande i den aktuelle situation.

Jobfastholdelsesordninger i de fleste lande ...

De fleste lande har anvendt jobfastholdelsesordninger i bestræbelserne på at afbøde pandemiens konsekvenser for økonomien, jf. boks II.2. Ordningerne varierer på tværs af lande i både, hvordan der kompenseres, hvem der dækkes, og hvor meget der dækkes. Hovedparten af OECD-landene havde allerede ordninger, der tillod kompensation som følge af en midlertidig reduktion i medarbejdernes timer, og disse ordninger er i vidt omfang blevet udvidet under pandemien.

4) Tallene revideres dog i takt med, at der kommer flere ansøgninger ind, og tilslutningen kan derfor vise sig at have været større henover vinteren, end det aktuelt ser ud til. Beskrivelsen her er baseret på de tal, der var tilgængelige den 31. marts 2021.

BOKS II.2 KOMPENSATIONSORDNINGER PÅ TVÆRS AF LANDE

De fleste lande har i et eller andet omfang anvendt jobfastholdelsesordninger (*job retention schemes*) i et forsøg på at afbøde pandemiens virkninger på økonomien. OECD har vurderet, at ordningerne understøttede ca. 50 millioner job i maj 2020. Ordningerne påvirker opgørelsen af beskæftigelse og løn og dermed produktivitet og konkurrenceevne på tværs af lande. Denne boks beskriver i generelle termer de typer af ordninger, der er indført i en række lande. Derefter følger en nærmere beskrivelse af ordningerne i udvalgte lande. Det ligger udenfor denne rapport at give et fuldt overblik over ordningerne samt deres betydning for produktivitetsstatistikkerne.

Nogle lande havde allerede ordninger, der kunne udvides, mens en række andre lande har indført helt nye ordninger, jf. tabellen og eksemplerne nedenfor. OECD har opgjort, at 22 OECD-lande havde ordninger, der tillader en midlertidig reduktion i medarbejdernes timer (*short-time work scheme, STW*), mens ti introducerede nye ordninger under pandemien. Ordningerne har det til fælles, at medarbejderne fortsat er tilknyttet virksomheden, således at beskæftigelsen i hoveder i reglen er uændret, og at virksomhederne har mulighed for at fastholde medarbejderne til lavere eller ingen omkostninger. Bortset fra de generelle karakteristika varierer ordningerne imidlertid betydeligt på tværs af lande, både i hvordan der støttes, hvem der støttes, og hvor meget der støttes. Det har betydning for, hvordan og hvor meget statistikkerne i de enkelte lande påvirkes af ordningerne. Nedenfor følger et par eksempler på, hvordan ordningerne varierer på tværs af lande.

TABEL A JOBFASTHOLDELSORDNINGER I UDVALGTE OECD-LANDE

	Eksisterende STW	Udvidet dækning	Ny STW ordning	Ny WS ordning
Australien				X
Østrig	X	X		
Danmark	X	X	X	
Estland				
Finland	X	X		
Frankrig	X	X		
Tyskland	X	X		
Irland ^{a)}				X
Italien	X	X		
Holland ^{a)}	X			X
Norge	X	X		
Sverige	X	X		
Storbritannien			X	
USA	X	X		

a) De eksisterende STW-ordninger er erstattet af en midlertidig WS-ordning.

Anm.: STW er *short time working scheme* og dækker timer, der ikke arbejdes, mens WS er *wage subsidies*, som kan dække både arbejdede og ikke-arbejdede timer. Udvidet dækning kan dække over udvidet adgang for hhv. almindelige arbejdere og arbejdere i ikke-standard-job eller udvidet dækningsgrad.

Kilde: OECD.

BOKS II.2 KOMPENSATIONSORDNINGER PÅ TVÆRS AF LANDE, FORTSAT*Norge*

Norge havde allerede ordningen *Permittering*, som blev udvidet under pandemien. Under permitteringsordningen afskediges medarbejderne midlertidigt i en periode, hvor de modtager dagpenge og derfor optræder i eksempelvis ledighedsstatistikken. I forbindelse med pandemien er ordningen justeret, så medarbejderne hurtigere kan afskediges, virksomhederne skal betale fuld løn i en kortere periode, og medarbejderne modtager fuld løn op til en fast grænse de første 20 dage. Efter de første 20 dage modtages en lavere andel af indkomsten. Samtidig er der indført en ordning, der skal få virksomhederne til at genansætte medarbejdere, som var midlertidigt afskediget.

Tyskland

I Tyskland fandtes allerede ordningen *Kurzarbeit*, hvor arbejdsgivere kan reducere medarbejdernes timer midlertidigt frem for at afskedige dem. Staten kompenserer en andel af lønnen for de timer, der ikke arbejdes, mens der modtages fuld løn som normalt for de arbejdede timer. I forbindelse med pandemien er kompensationsandelen gradvist steget, den maksimale længde af programmet er øget, ordningen er udvidet til at kunne omfatte midlertidig arbejdskraft, tærsklen for at være omfattet af programmet er sænket, og virksomhederne skal ikke længere betale socialsikringsbidraget. Kompensationen for den manglende løn betales direkte fra staten til medarbejderne, hvorfor virksomhedernes lønudgifter falder i takt med timeantallet.

Frankrig

I Frankrig fandtes der i lighed med i Tyskland allerede en ordning, hvor arbejdsgivere kan reducere medarbejdernes arbejdstid og få kompensation fra staten; *Activité partielle*. Alle medarbejdere på kontrakt er berettiget til 70 pct. af deres bruttoløn fra arbejdsgiveren, og under pandemien har staten godtgjort virksomhederne for løn op til et loft på 4½ gange timesatsen for mindstelønnen. Kompensationen udbetales modsat i Tyskland til virksomhederne. Ordningen er justeret under pandemien, så virksomhederne selv bærer en større del af omkostningerne i de brancher, der ikke er tvangslukkede, og fra november 2020 kompenseres medarbejdere kun med 60 pct. af lønnen.

Holland

Holland havde forud for pandemien en ordning, der tillod reduktion i timerne, men erstattede den under pandemien med en midlertidig lønkompensationsordning. Under denne ordning skal virksomhederne fortsat betale deres medarbejdere fuld løn, og de kompenseres derefter med et tilskud på op til 90 pct. af medarbejderens løn fra staten. Tilskuddet er proportionalt med omsætningsnedgangen snarere end nedgangen i antallet af arbejdede timer, som man har set det i andre lande. Firmaer, der modtager lønkompensationen, må ikke udbetale udbytte eller bonus til ledere i samme år, som tilskuddet modtages, ligesom ordningen indeholder regler for, hvordan tilskuddet reduceres, hvis der afskediges medarbejdere af økonomiske årsager.

Storbritannien

Storbritannien indførte i begyndelsen af pandemien *Coronavirus Job Retention Scheme*, som dækker 80 pct. af virksomhedernes lønudgifter op til en fastsat grænse. I lighed med den danske ordning afholder virksomhederne fortsat løn til medarbejderne, og modtager derefter kompensationen fra staten. Medarbejdere, der modtager kompensation, må ikke arbejde imens.

Kilder: OECD (2020) og ECB (2020).

Jobfastholdelsesordninger i Danmark og Holland mest generøse

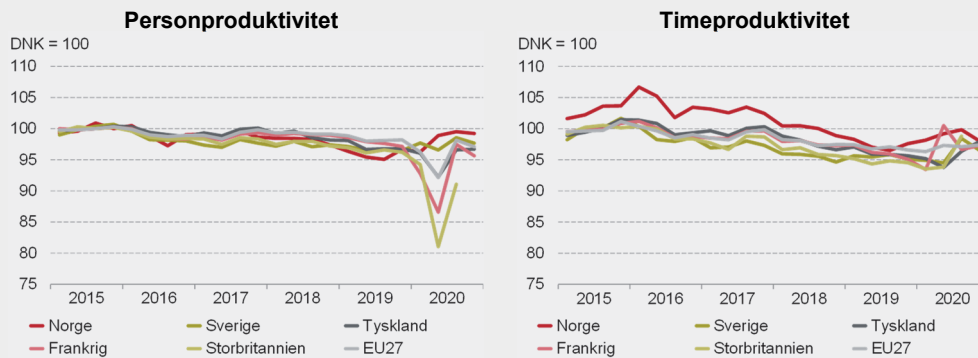
I tillæg til at en række lande har udvidet deres eksisterende jobfastholdelsesordninger, har en række lande indført nye ordninger. Det gælder eksempelvis den danske løntilskudsordning, men også ordninger i en række østeuropæiske samt angelsaksiske lande. De fleste ordninger giver større kompensation for medarbejderne end arbejdsløshedsunderstøttelsen, men modellerne i Danmark og Holland skiller sig ud ved at være mest generøse, idet de giver fuld kompensation for en lønmodtager, som tjener gennemsnitslønnen, jf. OECD (2020).

Ordningerne medfører et større fald i person- end - timeproduktiviteten

Fælles for de fleste ordninger er, at de fastholder medarbejderen i beskæftigelse, selvom arbejdet midlertidigt ikke kan udføres. Det indebærer, at personbeskæftigelsen falder mindre end timebeskæftigelsen. Ligesom i Danmark er personproduktiviteten af den årsag faldet mere markant end timeproduktiviteten i de fleste lande. Produktivitetsfaldet har været mere udtalt i en række andre lande, jf. figur II.5. Det skal ses i sammenhæng med, at produktionsfaldet i Danmark i første halvår af 2020 var mindre end andre steder, jf. også De Økonomiske Råds formandskab (2020).

FIGUR II.5 PERSON- OG TIMEPRODUKTIVITET, LANDE

Personproduktiviteten er faldet mere markant i en række andre lande. Det skal ses i sammenhæng med det mindre produktionsfald i Danmark i første halvår 2020.

Anm.: Produktiviteten i de enkelte lande vises relativt til Danmark på det pågældende tidspunkt. Seneste observation er 3. kvartal 2020 for Storbritannien og 4. kvartal 2020 for de øvrige lande. For timeproduktiviteten i Danmark er anvendt tal fra Danmarks Statistik, da disse ikke var til gængelige via Macrobond ved deadline.

Kilde: Eurostat (via Macrobond) og Danmarks Statistik, Statistikbanken.

Produktiviteten påvirkes af brancheforskelle

Mens beskæftigelsen opgjort i antal personer mange steder er holdt oppe af jobfastholdelsesordningerne, er opgørelsen af antal arbejdede timer tættere knyttet til produktionsudviklingen. Der er imidlertid også ekstraordinær usikkerhed knyttet til opgørelsen af beskæftigelsen i timer. Jobfastholdelsesordningerne kan påvirke timeindsatsen forskelligt på tværs af lande, idet nogle ordninger ikke tillader, at medarbejderen arbejder imens, der modtages kompensation, mens andre ordninger blot kompenserer for de timer, der ikke kan arbejdes. Herudover påvirkes erlagte arbejdstimer på tværs af lande formentlig af mulighederne for at arbejde hjemme. Hertil kommer, at coronapandemien har medført kraftige forskydninger mellem brancherne, og der er stor forskel på tværs af lande på, hvor hårdt ramt de enkelte brancher er i form af tvangslukning eller efterspørgselstilbagegang. Forskydninger på tværs af brancher kan påvirke den opgjorte timeproduktivitet, selvom produktiviteten i de enkelte erhverv er uændret (eller lavere), jf. diskussionen i afsnit II.4.

II.4

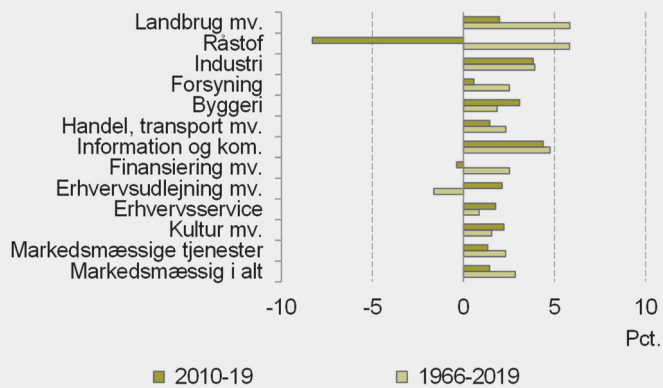
BRANCHEUDVIKLING

Betydelig forskel i produktivitetsvækst på tværs af brancher

Timeproduktivitetsvæksten varierer betydeligt på tværs af brancher. Eksempelvis har produktivitetsvæksten traditionelt været højere i industrien end i en række af de tjenesteydende erhverv, jf. figur II.6. Produktivitetsvæksten indenfor *Information og kommunikation* har imidlertid også været relativt høj over perioden. Som tidligere nævnt er produktivitetsvæksten samlet set aftaget siden 1966, men i en række brancher har væksten de seneste ti år været højere end over perioden som helhed. Det gælder *Byggeri*, *Erhvervsudlejning*, *Erhvervsservice* samt *Kultur mv.* For *Erhvervsservice* gælder samtidig, at branchens betydning for dansk økonomi er steget over perioden. I 1966 udgjorde produktionen i branchen kun ca. 3½ pct., mens andelen i 2019 var øget til ca. 10 pct.

FIGUR II.6 PRODUKTIVITETSVÆKST I BRANCHER

Væksten i timeproduktiviteten varierer betydeligt på tværs af brancher.

Anm.: Timeproduktiviteten er beregnet som reall BVT pr. arbejdstime. Figuren viser kun den markedsmæssige del af økonomien, dvs. ekskl. offentlig administration, undervisning og sundhed. Branchen *Råstof* er speciel, idet værditilvæksten hovedsageligt består af ressourcerenter og i store træk er uafhængig af antallet af ansatte. Produktivetsudviklingen afspejler derfor, at nordsøproduktionen steg frem til midten af 2000'erne, men herefter er aftaget ganske markant. Tilsvarende er branchen *Erhvervsudlejning mv.* speciel med relativt få ansatte og et meget stort kapitalapparat.

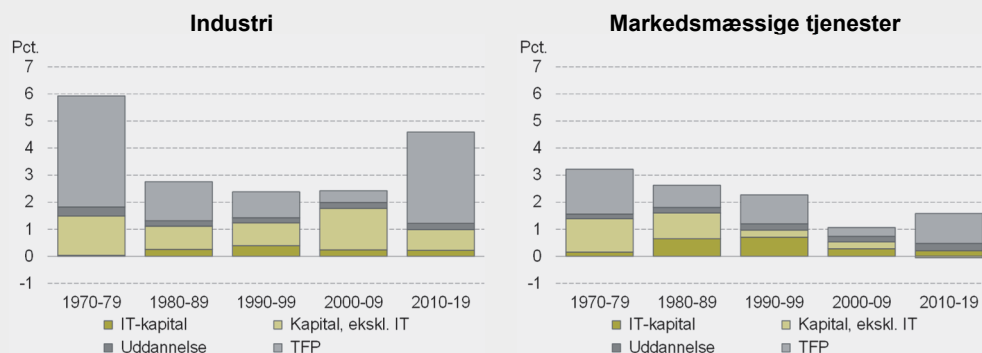
Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken.

Betydeligt bidrag fra TFP-vækst i industrien i 2010-19

Produktivetsvæksten i industrien aftog frem mod 2000'erne, men er tiltaget gennem de seneste ti år, således at væksten igen blev højere end i de markedsmæssige tjenesteydende erhverv, jf. figur II.7. Den højere vækst skal ses i lyset af en højere kapitalindsats (ekskl. IT) samt et betydeligt bidrag fra højere TFP-vækst. I de markedsmæssige tjenesteerhverv er produktivetsvæksten også steget gennem 2010'erne. Det skyldes udelukkende højere TFP-vækst, eftersom bidraget fra kapitalintensiteten er faldet, og bidraget fra uddannelsesniveaue er omtrent uændret.

FIGUR II.7 BIDRAG TIL PRODUKTIVITETSVÆKST, INPUT OG TFP

Stigningen i både industriens og de markedsmessige tjenesters produktivitetsvækst de seneste ti år kan især tilskrives højere TFP-vækst.

Anm.: Figurerne viser bidrag til væksten i timeproduktiviteten fra forskellige inputfaktorer og TFP.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken og egne beregninger.

BRANCHEFORSKYDNINGER GIVER BESKEDENT BIDRAG TIL PRODUKTIVITETSVÆKSTEN

Produktivitetsudviklingen afhænger også af brancheforskydninger

Udviklingen i den samlede produktivitet afhænger af udviklingen indenfor de enkelte brancher samt af forskydninger mellem brancherne (reallokering). Brancheforskydninger påvirker den samlede produktivitet gennem to kanaler; henholdsvis forskellene i produktivitetsvækst og forskellene i niveauet for værdiskabelsen pr. time. Produktiviteten i den samlede økonomi vil således stige, hvis værdiskabelsesandelen stiger i en branche med høj produktivitetsvækst, men også hvis beskæftigelsen stiger i en branche, hvor værdiskabelsen pr. time er relativt højt. Derfor afhænger brancheforskydningernes effekt på den samlede produktivitet både af vækst- og niveaueffekter, jf. De Økonomiske Råds formandskab (2017), boks III.7.

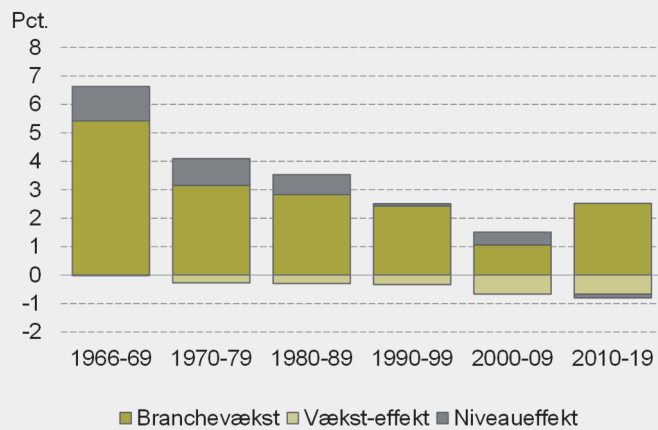
Brancheforskydninger forklarer kun mindre del

En dekomponering af den årlige produktivitetsvækst i dansk økonomi viser, at brancheforskydninger (summen af vækst- og niveaueffekten) generelt har haft en beskedent effekt på den årlige timeproduktivitetsvækst i årene 1967-2019, jf. figur II.8. Den beskedne effekt fra brancheforskydningerne dækker over, at vækst- og niveaueffekten hver især er små og desuden har trukket i hver sin retning over perioden. Væksteffekten har været negativ i gennemsnit over perioden, hvilket

dækker over et skift over mod brancher med en lavere produktivitetsvækst. Det skyldes i høj grad et skift fra landbrug og industri over mod servicebranchen. Niveaueffekten har derimod været positiv i gennemsnit over perioden. Det afspejler, at værdiskabelsen pr. time er relativt høj i servicebranchen, særligt i begyndelsen af perioden. De seneste ti år er niveaueffekten skiftet til at bidrage negativt til den samlede produktivitetsvækst. Det skyldes i høj grad et skift over mod *Hoteller og restauranter*.

FIGUR II.8 DEKOMPONERING AF PRODUKTIVITETS-VÆKST

Forskydninger mellem økonomiens brancher kan kun forklare en mindre del af den samlede produktivitetsvækst.

Anm.: Dekomponeringen opdeler timeproduktivitetsvæksten i dansk økonomi i bidrag fra vækst i brancherne og brancheforskydningerne (opdelt i en vækst- hhv. niveaueffekt), jf. metoden beskrevet i boks III.7 i De Økonomiske Råds formandskab (2017). Dekomponeringen er foretaget ift. 1966 og er for den markeds-mæssige del af økonomien, dvs. ekskl. den offentlige sektor. Herudover er olieraffinaderier samt boliger udeladt af beregningen. Beregningerne er foretaget på 69-grupperingen for hvert år, hvorefter der er beregnet gennemsnit på tiårsperioder.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken og egne beregninger.

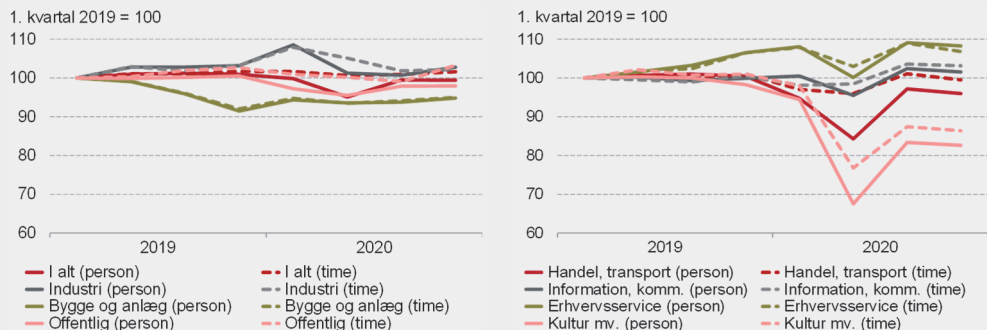
PANDEMIEN RAMMER BRANCHER ASYMMETRISK

Coronapandemien rammer brancherne asymmetrisk

Coronapandemien har ramt de danske brancher meget forskelligt, hvor produktionen særligt har ligget underdrejet i en række tjenesteydende erhverv. Det skal både ses i lyset af direkte nedlukninger og restriktioner samt adfærdændringer, der formentlig i særlig grad rammer brancher, hvor aktiviteten forudsætter tæt kontakt mellem mennesker eller rejser på tværs af grænser. Produktionstilbagegangen indenfor disse brancher har også betydet et fald i beskæftigelsen, men i f.eks. *Kultur og fritid* er produktionen faldet betydeligt mere end beskæftigelsen i såvel timer som personer, og produktiviteten er derfor faldet betragteligt, jf. figur II.9. Indenfor *Handel og transport* er produktiviteten opgjort pr. beskæftiget faldet betydeligt mere end pr. time, hvilket formentlig skal ses i lyset af et betydeligt træk på lønkompensationsordningen indenfor branchen. Det har sænket timeindsatsen betydeligt, men fastholdt medarbejderne i beskæftigelse.

FIGUR II.9 PRODUKTIVITETSUDVIKLING GENNEM 2020, BRANCHER

Coronapandemien har ramt danske brancher forskelligt gennem 2020.

Anm.: Seneste observation er 4. kvartal 2020.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken og egne beregninger.

Tegn på vis reallokering på tværs af brancher

Økonomiske tilbageslag har normalt som konsekvens, at der sker en reallokering af produktionsressourcerne, jf. også diskussionen i kapitel III. I begyndelsen af et tilbageslag vil dette oftest ske indenfor de enkelte brancher, da det kræver tid og investeringer at omstille sig til andre brancher. Over tid kan der i højere grad ske forskydninger mellem brancher. Coronakrisen adskiller sig fra mere traditionelle tilbageslag ved den betydelige asymmetri mellem branchernes påvirkning, blandt

andet som følge af nedlukninger. Den markante påvirkning af specifikke brancher mindsker formentlig reallokeringen indenfor disse brancher, særligt mens nedlukningerne står på. Udviklingen gennem 2020 peger på, at selvom der er sket et generelt fald i aktivitet og beskæftigelse, så er der også visse brancher, hvor beskæftigelsen er steget. Det gælder ikke mindst *Offentlig administration* samt *Sundhed og socialvæsen*, men også indenfor *Bygge og anlæg* var beskæftigelsen i november højere end i februar. Det tyder på, at der er sket en vis reallokering på tværs af brancher.

Omtrent normal omsætning på arbejdsmarkedet og få konkurser

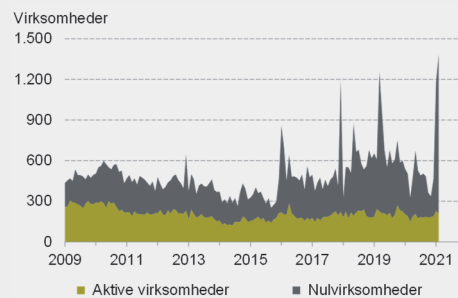
Indikatorerne for arbejdsmarkedet viser, at der fortsat er omsætning på det danske arbejdsmarked, og at en vis reallokering på tværs af brancher har været mulig. Billedet understøttes af et højt niveau af jobopslag samt af et omtrent normalt forhold mellem tilgangen og afgang fra beskæftigelse, jf. figur II.10. I tillæg til produktivitetseffekterne som følge af reallokering indenfor og på tværs af brancher i en recession, medfører tilbageslag ofte en omfordeling af produktionsressourcerne, således at de relativt lavproduktive virksomheder lukker, jf. også diskussionen i kapitel III. Indtil videre har coronapandemien ikke ført til et højere niveau af konkurser, jf. figur II.11. Det tyder dog på, at der har været færre nystartede selskaber i 2020 og 2021 i forhold til 2019, jf. Danmarks Statistik (2021c). Udviklingen skal ses i sammenhæng med, at forskellige låne- og kompensationsordninger kan medvirke til at holde liv i virksomheder, som i fravær af disse ville være gået konkurs. Herudover er tilbageslaget denne gang er udløst af en sundhedskrise, og virksomhederne kan have en forventning om, at produktionsfaldet er af midlertidig karakter. Begge faktorer hæmmer formentlig den kreative destruktion, der normalt sker i forbindelse med konjunkturtilbageslag.

FIGUR II.10 TIL- OG AFGANG FRA BESKÆFTIGELSE

Forholdet mellem til- og afgang fra beskæftigelse var i tredje kvartal 2020 omtrent på niveau med 2019.

FIGUR II.11 KONKURSER

Konkurserne i aktive virksomheder har ligget stabilt gennem pandemien.

Anm.: Venstre figur viser forholdet mellem personer, der tre måneder før referenceugen er påbegyndt hhv. har forladt beskæftigelse. Forholdet i et givent kvartal kan ikke direkte oversættes til beskæftigelsesændringerne i det pågældende kvartal i begyndelsen af anmærkningen. Nulvirksomheder er defineret som virksomheder uden beskæftigelse og med omsætning under 1 mio. kr. Aktive virksomheder er alle øvrige virksomheder. Det sæsonkorrigerede antal konkurser blandt nulvirksomheder er beregnet som forskellen mellem det sæsonkorrigerede antal konkurser i alt og det sæsonkorrigerede antal konkurser blandt aktive virksomheder. Seneste observation er 3. kvartal 2020 i venstre figur og februar 2021 i højre figur.

Kilde: Eurostat, *Labour Force Survey* (venstre) og Danmarks Statistik, Statistikbanken (højre).

II.5

KONKURRENCEEVNE

Konkurrenceevnen opgøres som lønkonkurrenceevnen

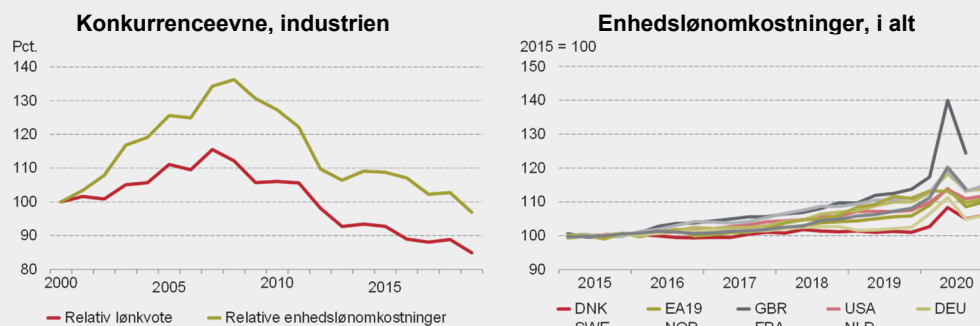
Begrebet konkurrenceevne anvendes i flere betydninger i den økonomiske debat, men blandt økonomer er der tradition for at anvende begrebet i snæver betydning, hvor det blot dækker over forholdet mellem virksomhedernes omkostninger og produktivitet. Da lønnen udgør den største driftsomkostning, måles konkurrenceevnen ofte som lønkonkurrenceevnen.

Konkurrenceevnen er forbedret siden finanskrisen

Lønkonkurrenceevnen opgøres traditionelt ved de relative enhedsløn-omkostninger, der angiver lønomkostningerne ved at producere én enhed output i forhold til udlandets ditto. Konkurrenceevnen påvirkes dermed af forskellen mellem lønvæksten i ind- og udland, forskellen i timeproduktivitetsvæksten og af valutakursudviklingen. Dansk konkurrenceevne er forbedret siden finanskrisen, når den opgøres ved de relative enhedsløn-omkostninger i industrien jf. venstre del af figur II.12.

FIGUR II.12 KONKURRENCEEVNE

Dansk konkurrenceevne er forbedret siden finanskrisen. Udviklingen gennem 2020 er forbundet med betydelig usikkerhed og skal fortolkes med forsigtighed.

Anm.: I beregningen af begge mål for lønkonkurrenceevnen i venstre figur anvendes lønsummen i industrien korrigeret for antallet af selvstændige. I lønkvoten sættes dette i forhold til nominelt BVT i industrien, mens der i enhedslønoms-kostningerne anvendes reelt BVT og korrigeres for valutakursudviklingen. Udlandet er beregnet ved en sammenvæjning af tallene for Danmarks ti vigtigste konkurrentlande (Belgien, Tyskland, Frankrig, Storbritannien, Italien, Japan, Norge, Sverige, USA). Sammenvæjningen er foretaget med Nationalbankens kronkursvægte. Der er endnu ikke data for 2019 for Japan. Her er antaget, at lønkvoten er konstant fra 2018-19. Seneste observation i højre figur er 3. kvartal 2020 for Storbritannien og Holland og 4. kvartal 2020 for de øvrige lande.

Kilde: Nationalbanken, Danmarks Statistik (ADAM's databank og Statistikbanken), Macrobond og egne beregninger.

Relativ lønkvote tager højde for bytteforholdseffekter

Udviklingen i de relative enhedslønoms-kostninger i industrien viser kun en del af konkurrenceevneudviklingen. Dels tager opgørelsen ikke højde for, at også en del af servicesektoren er udsat for international konkurrence, og dels tager den ikke højde for forskydninger i de relative priser på tværs af lande. Det er imidlertid vanskeligere at finde sammenlignelige data for servicesektoren i forskellige lande, og derfor fokuseres på industrien som en indikator for hele økonomien. Højere priser på en virksomheds produkter giver mulighed for højere lønninger for en given produktivitet. Højere lønstigninger kan dermed afspejle, at arbejdskraften nu skaber mere værdi for en given indsats. De høje lønstigninger vil i dette tilfælde få de relative enhedslønoms-kostninger til at stige, hvilket vil påvirke den reale eksport negativt, men de højere priser kan betyde, at værdien af eksporten kan være uændret eller højere, hvorved den samlede velstand ikke påvirkes i negativ retning. For at tage højde for bytteforholdseffekterne opgøres de relative lønkvoter for industrien som et supplement til de relative enhedslønoms-kostnin-

for industrien som et supplement til de relative enhedslønomkostninger. Den relative lønkvote viser omtrent samme udvikling over perioden som de relative enhedslønninger, og opgjort efter denne metrik er konkurrenceevnen også løbende forbedret siden finanskrisen.

Enhedslønningskunstigt høje i 2020

Enhedslønomkostningerne i Danmark såvel som en række andre lande er steget markant igennem 2020, jf. højre del af figur II.12. Ligesom med produktivitetsudviklingen er udviklingen dog præget af ekstraordinære forhold som følge af pandemien. I tillæg til de forbehold, der må tages omkring produktivitetsudviklingen på tværs af lande i den givne situation, afhænger enhedslønomkostningerne af opgørelsen af lønomkostninger. For det første er der ligesom ved opgørelsen af timer, ikke nødvendigvis sammenhæng mellem medarbejdernes løn og deres produktion som følge af den udbredte brug af jobfastholdelsesordninger. Det trækker alt andet lige i retning af en kraftig stigning i enhedslønningserne i 2020. For det andet kan virksomhedernes opgjorte lønomkostninger på tværs af lande afhænge af, om kompensationsen til jobfastholdelsesordningerne afholdes direkte til virksomhederne eller til medarbejderne i de respektive lande. Det kan give et vist slør i opgørelsen af de relative enhedslønnings. For det tredje påvirkes økonomiens samlede enhedslønomkostninger af sammensætningseffekter. Beskæftigelsen er typisk faldet mest blandt personer med korte uddannelser og de unge, som samtidig har lavere løn (og lavere produktivitet). Det trækker i retning af højere enhedslønomkostninger på aggregeret plan. Udviklingen i konkurrenceevnen i 2020 og formentlig 2021 skal derfor – ligesom udviklingen i produktiviteten – tolkes med forsigtighed.

LITTERATUR

Bailey, M.N., E.J. Bartelsman og J. Haltiwanger (1996): Labor Productivity: Structural Change and Cyclical Dynamics. Finance and Economics Discussion Series (FEDS) 1996-10.

Basu, S. og J. Fernald (2000): Why is productivity procyclical? Why do we care? NBER Working Paper No. 7940.

Danmarks Statistik (2020a): Nationalregnskabsberegninger set i lyset af COVID-19, 14. maj 2020.

Danmarks Statistik (2020b): Færre præsterende timer som følge af COVID-19, 1. juni 2020.

Danmarks Statistik (2020c): Lønmodtagerbeskæftigelsen faldt i marts, 22. maj 2020.

Danmarks Statistik (2021a): Forbruger- og nettoprisindekset og Covid-19, 9. februar 2021.

Danmarks Statistik (2021b): Offentlig beskæftigelse påvirket af den nye ferielov, 22. marts 2021.

Danmarks Statistik (2021c): Den første nedlukning i foråret påvirkede antallet af nyetablerede virksomheder mest, 26. marts 2021.

De Økonomiske Råds formandskab (2017): *Dansk Økonomi, efterår 2017*.

De Økonomiske Råds formandskab (2020): *Dansk Økonomi, efterår 2020*.

ECB (2020): Short-time work schemes and their effects on wages and disposable income, ECB Economic Bulletin 4/2020.

OECD (2020): Job retention schemes during the COVID-19 lockdown and beyond, OECD policy brief, opdateret 12. oktober 2020.

